

بررسی سندی دعای ندبه

مصطفی ورمزیار^۱

تاریخ دریافت: ۹۹/۹/۱۶ تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۱۲

چکیده

دعای ندبه به عنوان یکی از دعاهای مهدوی از اهمیت ویژه برخوردار است، استناد این دعا به معصوم علیه السلام و بررسی سند آن از مسائلی است که مورد توجه پژوهشگران عرصه مهدویت بوده و هست، این تحقیق با روش کتابخانه‌ای در جمع‌آوری مستندات و شیوه توصیفی - تحلیلی در پردازش مطالب، در پی اثبات استناد این دعا است، برای دعای ندبه دو سند یافت شد که می‌توان به آنها اعتماد کرد و در استناد دعا به امام صادق علیه السلام و یا امام زمان علیه السلام نیز دو احتمال مورد بررسی قرار گرفت و با توجه به قرائن دیگر و قبول مبنای صحت خبری، استناد این دعا به معصوم به اثبات رسید.
واژگان کلیدی: مهدویت، ادعیه مهدوی، دعای ندبه، سندشناسی دعا.

مقدمه

دعای ندبه یکی از دعاهایی است که به موضوع مهدویت پرداخته است؛ این دعا به دلیل انتساب آن به امام صادق علیه السلام و یا امام زمان علیه السلام^۲ و حکم به استحباب آن توسط علما و فقهاء در اعیاد چهارگانه (ابن مشهدی، ۱۴۱۹ق: ۵۷۳؛ سید ابن طاووس، ۱۴۱۴ق: ج ۱، ۵۰۴؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق: ج ۸۸، ۲۸؛ ج ۹۹، ۱۰۴؛ فاضل لنکرانی، ۱۳۷۳ش: ۲۷۴)، و استقبال عموم جامعه از

۱. سطح چهار حوزه و عضو هیئت علمی مؤسسه آینده روشن (پژوهشکده مهدویت) قم، ایران (Mova277@yahoo.com).

۲. در بخش بررسی سندی به این موضوع پرداخته خواهد شد.

خواندن آن در پگاه جمعه و هم‌چنین دارا بودن مضامین عالی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، به گونه‌ای که از مهم‌ترین آئین‌های مهدوی به شمار می‌رود، مضامین عالی این دعا مورد توجه علما نیز بوده به صورتی که در برخی منابع فقه استدلالی به فقراتی از آن استناد شده است. (انصاری، ۱۴۲۰: ج ۵، ۲۱-۲۲؛ رشتی، بی‌تا: ۱۶؛ همو، ۱۴۰۷: ج ۲۱؛ شیخ اصفهانی، ۱۴۱۹: ج ۵، ۱۰۶؛ خمینی، ۱۴۱۸: ج ۴۶؛ خوئی، ۱۴۱۸: ج ۳، ۴۲۰-۴۲۱ و ج ۵، ۳۰۶؛ تبریزی، ۱۴۱۶: ج ۴، ۳۰؛ خراسانی، بی‌تا: ج ۱، ۳۳۳)

هم‌چنین کتاب‌های مستقلی نیز در ترجمه و شرح آن نگاشته شده که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. ترجمه دعاء ندبه به فارسی مولی رفیع الجیلانی ۱۱۲۳ق (طهرانی، ۱۴۰۶: ج ۲۶، ۱۹۷)
 ۲. شرح عقد الجمان لندبه صاحب الزمان مولی حسین تربتی متوفی ۱۳۰۰ه (همان: ج ۱۳، ۲۶۰-۲۶۱)
 ۳. شرح دعاء الندبه میرزا عبدالرحیم بن نصرالله کلی بری تبریزی متوفی ۱۳۳۴ه (همان)
 ۴. وسیله القریه فی شرح دعاء الندبه علی بن علی رضا خوئی متوفی ۱۳۵۰ه (همان و ج ۲۵، ۸۲)
 ۵. النخبه فی شرح دعاء الندبه سید محمود بن سید سلطان علی مرعشی شوشتری معلم متوفی ۱۳۵۵ق (همان و ج ۲۴، ۹۸)
 ۶. کشف الکریه فی شرح دعاء الندبه سید جلال الدین محمد محدث الأزموی (همان و ج ۱۸، ۵۴-۵۵ و ۴۰۰)، ایشان ترجمه‌ای نیز بر کتاب وسیله القریه فی شرح دعاء الندبه دارند (همان: ج ۲۶، ۲۰۶)
- با توجه به مطالب فوق، بررسی سند و استناد این دعا، مهم و ضروری به نظر می‌رسد.

دو دیدگاه در اعتبارسنجی روایات

در پذیرش خبر واحد،^۱ دو دیدگاه قابل طرح است: یکی نظریه «وثوق خبری» یا «صدوری» که در میان اخباریان مشهور است؛ و دیگری نظر مقابل با نام «وثوق مخبری» یا «سندی» که در بین علماء اصول شهرت بیشتری دارد. بنابر دیدگاه وثوق مخبری یا سندی، ملاک پذیرش یک حدیث، تنها بررسی سند و اثبات صحت و اتصال آن خبر به معصوم علیه السلام است، و برای اعتماد به

۱. خبر واحد در برابر خبر متواتر و متظافر یا مستفیض، به روایتی گفته می‌شود که دارای یک سند است و از یک معصوم نقل شده است، و دعای ندبه از این نظر که أسنادش به کتاب بزوفری می‌رسد، خبر واحد محسوب می‌گردد.

روایت، قرائن دیگر در نظر گرفته نمی‌شود؛ اما در مبنای وثاقت خبری یا صدور، مهم اثبات حجیت خبر و صدور آن از معصوم علیه السلام است، چه از راه بررسی سند و چه از طریق قرائن دیگر، و اخباریان چون خود را محدود به روایات کرده‌ند چاره ندارند جز این که روایات را به هر طریقی قابل احتجاج نمایند و از آنها استفاده کنند، این مقاله ابتدا بر مبنای وثوق مخبری و سندی، دعای ندبه را مورد اعتبارسنجی قرار می‌دهد و پس از آن راه وثاقت خبری و صدور را در این مهم پی می‌گیرد.

بررسی سند دعای ندبه براساس مبنای وثاقت مخبری یا سندی

در این دیدگاه تنها بررسی سندی و توثیق راویان دعا، کارآیی دارد. این دعا، دارای دو سند است:

سند سیدبن طاووس در کتاب مصباح الزائر

ذَكَرَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي قُرَّةَ: نَقَلْتُ مِنْ كِتَابِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَفِيَانَ الْبَزْزُوفِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - دُعَاءَ التُّذْبَةِ، وَذَكَرَ أَنَّهُ الدُّعَاءُ لِصَاحِبِ الزَّمَانِ عليه السلام، وَيَسْتَحَبُّ أَنْ يُدْعَى بِهِ فِي الْأَعْيَادِ الْأَرْبَعَةِ وَهُوَ: ... (ابن طاووس، بی تا: ۴۴۶)

سند محمدبن مشهدی در کتاب المزار الكبير

قال محمد بن أبي قرة: نقلت من كتاب أبي جعفر محمد بن الحسين ابن سفيان البزوفري رضي الله عنه هذا الدعاء، وذكر فيه انه الدعاء لصاحب الزمان عليه السلام به، ويستحب ان يدعى به في الأعياد الأربعة: ... (ابن مشهدی، ۱۴۱۹ق: ۵۷۳)

در این اسناد، دو کتاب و دو راوی به چشم می‌خورند:

کتاب‌های: مزار ابن مشهدی و کتاب محمدبن حسین ابن سفيان بزوفري .

دو راوی نیز محمدبن أبي قرة، و محمدبن حسین ابن سفيان بزوفري هستند.

ابن مشهدی و کتابش

ابوعبدالله محمدبن جعفر بن علی بن جعفر مشهدی حائری صاحب کتاب مزار، (متولد ۵۱۰ق، و متوفی ۵۸۰ق) هم خودش از بزرگان است و مورد وثوق است و هم کتابش مورد اعتماد علماست. (طباطبائی، ۱۴۱۲ق: ج ۲، ۶۸؛ نوری، ۱۴۱۵ق: ج ۱، ۳۵۸-۳۶۴؛ طهرانی، ۱۴۰۶ق: ج ۲، ۳۲۴-۳۲۵؛ نمازی شاهرودی، ۱۴۱۵ق: ج ۶، ۴۹۹؛ جواهری،

(۱۴۲۴ق: ۵۰۷-۵۰۸)

ایشان معاصر السید ابی‌المکارم حمزة بن علی بن زهرة حسینی حلبی از فقهای معروف شیعه در قرن ششم (متوفی ۵۸۵ق) بود. (طهرانی، ۱۴۰۶ق: ج ۸، ۱۹۳-۱۹۴)

هم‌چنین این کتاب از منابع بحار است و مرحوم مجلسی این کتاب را ستوده است (مجلسی، ۱۴۰۳ق: ج ۱، ۱۸ و ۳۵)

از توضیحی که خود ابن مشهدی در کتاب مزار می‌دهد چنین استفاده می‌شود که دعاها و زیاراتی که در مزار نقل کرده همه روایت از معصومین علیهم‌السلام بوده و با سند مورد اعتماد به وی رسیده است. (ابن مشهدی، ۱۴۱۹ق: ۲۷)

ابن بزوفری و کتابش

أبو جعفر محمد بن حسین بن علی بن سفیان بزوفری، از اهالی روستای بزوفر بر وزن غضنفر در نزدیکی واسط و بغداد و در جهت غربی دجلة است. (حموی، ۱۳۹۹ق: ج ۱، ۴۱۲؛ طهرانی، ۱۴۰۶ق: ج ۸، ۱۹۵)

ایشان در کتب رجال توثیق صریح ندارد اما بزرگانی چون شیخ مفید، أحمد بن عبدون و حسین بن عبیدالله، از وی استفاده کرده و روایت نقل کرده‌اند و نقل شیخ مفید و سایر بزرگان از ایشان و طلب رحمت برای او قرینه خوبی بر وثاقت اوست. (طهرانی، ۱۴۰۶ق: ج ۸، ۱۹۴؛ نمازی شاهرودی، ۱۴۱۵ق: ج ۷، ۵۹)

شیخ طوسی نیز در برخی از کتاب‌هایش از بزوفری نام می‌برد و ایشان را در زمره اساتید با واسطه‌اش می‌شمارد (طوسی، ۱۳۹۰ق: ج ۴، ۳۱۱-۳۱۲؛ ۳۲۳-۳۲۴ و ۳۲۷؛ همو، ۱۳۶۵ش: ج ۱، ۳۵ و ۷۲) و دیگران نیز وی را از مشایخ اجازه شیخ می‌شمرند (خوئی، ۱۴۱۳ق: ج ۱۷، ۱۲؛ تستری، ۱۴۲۲ق: ج ۱۲، ۹-۱۰) و این نیز بنابر حجیت توثیقات عامه بر اعتبار بزوفری به عنوان قرار گرفتن در مشایخ اجازه شیخ طوسی حکایت دارد. (طهرانی، ۱۴۰۶ق: ج ۸، ۱۹۴-۱۹۵)

طبق نظر برخی از علماء علم رجال، محمد بن حسین بزوفری و محمد بن حسین بن سفیان بزوفری یکی هستند. (خوئی، ۱۴۱۳ق: ج ۱۶، ۳۰۷-۳۰۸؛ جواهری، ۱۴۲۴ق: ۵۱۷)

آیا این ابوجعفر بزوفری که مجهول است و توثیق صریح ندارد، پسر ابوعبدالله حسین بن علی بن سفیان بزوفری است که معروف به جلالت و وثاقت است و در کتب رجال جزء بزرگان شیعه شمرده شده (نجاشی، ۱۴۱۶ق: ۶۸؛ طوسی، ۱۴۱۵ق: ۴۲۳؛ حلی، ۱۴۱۷ق: ۱۱۵)

همان‌گونه که محدث نوری و دیگران تصریح کرده‌اند (نوری، ۱۴۱۶ق: ج ۳، ۲۴۴ و ۴۳۸؛ طهرانی، ۱۴۰۶ق: ج ۸، ۱۹۴-۱۹۵) و یا پسر عموی ابوعبدالله است و معاصروی است همان‌گونه که محقق تستری معتقد است؟ وی می‌گوید از این‌که هر سه بزوفری ابوعلی ابوجعفر و ابوعبدالله از احمد بن ادریس روایت نقل می‌کنند، و شیخ مفید نیز از هر سه روایت نقل می‌کند (طهرانی، ۱۴۰۶ق: ج ۸، ۱۹۵) می‌توان چنین نتیجه گرفت که معاصر هم هستند و به قرینه نسبت به جدشان بزوفر و تصریح رجالیون به پسر عمو بودن ابوعلی و ابوعبدالله می‌توان گفت هر سه پسر عمو هستند و در دوران غیبت صغری می‌زیسته و با نواب امام ارتباط داشته‌اند و ابوجعفر نیز از همین طریق دعای ندبه را از ناحیه مقدسه دریافت کرده است. (تستری، ۱۴۲۲ق: ج ۱۲، ۱۰-۱۱) به هر حال از مطالب پیش گفته می‌توان وثاقت نسبی و مبنایی برای ابوجعفر بزوفری به عنوان راوی دعای ندبه درست کرد.

درباره کتاب وی سخن زیادی مطرح نشده فقط به نقل دعای ندبه توسط محمد بن علی بن اُبی قره از این کتاب اشاره شده است. (نمازی شاهرودی، ۱۴۱۵ق: ج ۷، ۵۹؛ تستری، ۱۴۲۲ق: ج ۱۲، ۹-۱۰)

ابن ابی قره

أبو الفرج محمد بن علی بن یعقوب بن إسحاق بن اُبی قره، ثقه و مورد اعتماد است و روایات بسیاری شنیده و نوشته است و دارای کتاب‌هایی مانند کتاب *عمل یوم الجمعة*، کتاب *عمل الشهور*، کتاب *معجم رجال اُبی المفضل*، کتاب *التهجید* است (نجاشی، ۱۴۱۶ق: ۱۵۶) هم‌چنین از کلمات نجاشی چنین برمی‌آید که ابن اُبی قره معاصر نجاشی بوده و سمت استادی برای وی داشته است. (همان)

از کلمات سایر علمای رجال نیز وثاقت ابن اُبی قری استفاده می‌شود (حلی، ۱۴۱۷ق: ۲۷۰؛ ابن داوود، ۱۳۹۲ق: ۱۸۰؛ خوئی، ۱۴۱۳ق: ج ۱۸، ۴۴-۴۵) بنابراین تمامی راویان در سند دعای ندبه را می‌توان مورد اعتماد دانست گرچه توثیق صریحی در مورد ابوجعفر بزوفری وجود ندارد اما با توثیق عام و مبنایی قابل قبول است.

بنابر مطالب فوق، استناد دعای ندبه با مبنای وثاقت مخبری یا سندی، البته با اِغماض قابل پذیرش است؛ زیرا هم‌چنان واسطه میان ابن طاووس و ابن اُبی قره ناشناخته است و حتی اگر «بعض اصحابنا» را از عبارات مشعر به وثاقت بدانیم باز فاصله میان ابن طاووس و ابن

ابوقره آن قدر زیاد است که با یک واسطه کاری از پیش نمی‌رود. بنابراین، ابن طاووس یقیناً این مطلب را از کتابی دیگر استفاده کرده که آن کتاب و نویسنده آن، ناشناخته هستند. ممکن است احتمالات دیگری نیز وجود داشته باشد که جای طرح و بررسی دارد.

این دعا از کدام امام معصوم علیه السلام نقل شده است؟

سید ابن طاووس در کتاب *إقبال الأعمال* در انتهای دعا می‌فرماید:

هنگامی که از دعا فارغ شدی آماده سجده شو و ذکر را که ما با سندان از ابی عبدالله (امام صادق علیه السلام) نقل کرده‌ایم بگو، امام فرموده هرگاه از این دعای عید فارغ شدی گونه راست را بر خاک بگذار و بگو... (ابن طاووس، ۱۴۱۴ق: ج ۱، ۵۱۳).

این کلام تصریح دارد که دعا از امام صادق علیه السلام نقل شده است و مرحوم مجلسی هم شاید بر همین اساس در کتاب *زادالمعاد*، تصریح می‌کند که این دعا به سند معتبر از امام صادق علیه السلام روایت شده است (مجلسی، ۱۴۲۳ق: ۳۰۳) و در کتاب *بحارالأنوار* نیز در یک جا ذکر این سجده را از امام صادق علیه السلام به نقل از ابن طاووس نقل می‌کند که حضرت فرموده پس از این دعا به سجده برو و این ذکر را بگو (مجلسی، ۱۴۰۳ق: ج ۸۸، ۲۸-۲۹)، از این کلمات انتساب دعا به امام صادق علیه السلام استفاده می‌شود.

ابن مشهدی در کتاب *مزار خود و سید بن طاووس* در کتاب *مصباح الزائر* از محمد بن علی بن اَبی قَرة نقل می‌کنند که این دعا برای صاحب‌الزمان علیه السلام است (ابن مشهدی، ۱۴۱۹ق: ۵۷۳؛ ابن طاووس، بی‌تا: ۴۴۶)، از این دو کلام شاید بتوان برداشت کرد که این دعا از ناحیه مقدسه صادر شده است، و نیز می‌تواند به این معنی باشد که این دعایی است در رابطه با امام زمان علیه السلام؛ که این احتمال دوم، با نظریه انتساب دعا به امام صادق علیه السلام قابل جمع است، و از جهت حدیث‌شناختی نیز صحیح‌تر است زیرا اگر قرار بود این دعا از خود امام زمان علیه السلام و ناحیه مقدسه باشد، با عبارتی صریح‌تر و گویاتر بیان می‌شد. مثل این‌که «خرج من الناحیه» که در برخی دیگر از گزارش‌ها به کار رفته و امثال آن؛ بنابراین دلیل قابل اعتمادی برای استناد این دعا به امام زمان علیه السلام در دست نیست و جمله یاد شده، لا اقل فی حد نفسه مجمل است.

بررسی استناد دعای ندبه براساس مبنای وثاقت خبری یا صدور

براساس این دیدگاه علاوه بر توجه به سند و راوی، قرائن دیگر نیز در راستای اعتبار سنجی روایت مورد توجه قرار می‌گیرد، این قرائن به درونی و محتوایی (متنی، و بینامتنی)، و بیرونی

قابل تقسیم است.

استناد دعای ندبه براساس قرائن درونی و محتوایی (متنی، و بینامتنی)

قرائن متنی و بینامتنی به قرائنی گفته می‌شود که با استفاده از متن خبر و محتوای آن و یا مقایسه متن و محتوای خبر با سایر متون روایی استفاده می‌شود.

با دقت در متن این دعای شریف و فرازهای آن به آسانی آشکار می‌شود که چنین مضمون بلند و ملکوتی، خود از جمله تأییدات غیرقابل انکار بر صدور دعای ندبه از سوی امام معصوم علیه السلام است (ر.ک: میرباقری، ۱۳۸۰: ش ۱، ۲۵۸).

البته وجود مطالبی از قبیل «عرجت بروحه الی سماتک» که معراج پیامبر صلی الله علیه و آله را روحانی می‌داند از ابهامات این دعا است که با توجه به وجود کلمه «عرجت به» در نسخه خطی مزار قدیم ابن مشهدی، این شبهه جای طرح ندارد. (ر.ک: گروه تحقیقاتی اندیشه اعتقادات نقلی، ۱۳۸۸: ش ۵۶-۵۸)

نگاهی اجمالی به فرازهای دعای ندبه

این دعا دارای چهار فراز کلی است که با یکدیگر يك منظومه منظم و سیر منسجم را تشکیل می‌دهند.

فراز اول: حمد و صلوات

این دعا با حمد بر ربوبیت خداوند و صلوات بر پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و اهل بیت مکرّمش آغاز می‌شود.

فراز دوم: ثنای بر قضاء

این فراز که با جمله «اللهم لك الحمد على ماجرى به قضاؤك فى اوليائك» آغاز گشته و به عبارت «وَجَعَلْتَهُمُ الدَّرِيْعَةَ اِلَيْكَ وَ اَلْوَسِيْلَةَ اِلَى رِضْوَانِكَ» پایان می‌یابد، حمد و ثنای دوباره بر جریان قضای الهی نسبت به اولیائش است و در واقع دربردارنده همه دعا به نحو اجمال است که با عباراتی مختصر، مضامین بعدی دعا را مورد اشاره قرار می‌دهد.

فراز سوم: تاریخ، از آغاز تا تکامل

در سومین فراز از این دعای شریف، که با عبارت «فبعض أسكنته جنتك» آغاز می‌گردد و با جمله «و نحن نقول الحمد لله رب العالمين» به انتها می‌رسد، ماجرای تفصیلی قضا و حکم الهی در مورد اولیائش مورد بررسی قرار می‌گیرد که در آن، نقطه شروع تاریخ بشریت و تحولات اساسی

و در نهایت، سیر تکاملی آن به سوی عصر حاکمیت حضرت بقیة الله علیه السلام که اوج تقرّب جامعه بشری به خدای متعال و هدف نهایی از خلقت است، مورد توجه واقع می‌شود.

فراز چهارم: استغاثه و طلب

استغاثه به درگاه حضرت حق، آخرین فراز از دعای ندبه را به خود اختصاص می‌دهد: که با جمله «اللهم أنت كشاف الكرب و البلوى»، آغاز گشته و به «يَا أَزْهَمَ الرَّاحِمِينَ» خاتمه می‌یابد. (میرباقری، ۱۳۸۰: ش ۱، ۲۵۸ - ۲۶۰)

فراز اول و چهارم دعا، آداب آغاز دعا و پایان دعاست که با نام و سپاس خدا و صلوات شروع شده و با عرض حاجت و استغاثه پایان می‌یابد.

فراز دوم بیان‌کننده قابلیت اولیاء برای پذیرش رهبری الهی و میثاق خداوند با آنها و قبول این پیمان است.

فراز سوم نیز وفای انبیاء به این پیمان در طول زندگی‌شان و مصائب و مشکلاتی که در دفاع از جبهه حق متحمل شدند را تشریح می‌کند.

این چهار فراز، یک مجموعه منسجم را تشکیل می‌دهند و با معارف دینی نه تنها تعارضی ندارند بلکه کاملاً هم‌افق هستند و این مضامین بلند نیز خود قرینه‌ای بر صحت استناد دعا به معصوم علیه السلام است.

علاوه بر این که بسیاری از مضامین این دعا در آیات قرآن و روایات معصومین آمده و حتی یک مورد هم در آن یافت نمی‌شود که با معارف اصیل اسلامی و شیعی در تعارض باشد.

استناد دعای ندبه براساس قرائن بیرونی

شهرت عملی و فتوایی

ابن مشهدی در کتاب *المزار و سید ابن طاووس* در کتاب *ایضال الأعمال* می‌فرماید: این دعایی است که در عیدهای چهارگانه خوانده می‌شود (ابن مشهدی، ۱۴۱۹ق: ۵۷۳؛ ابن طاووس، ۱۴۱۴ق: ج ۱، ۵۰۴)، برخی از علماء نیز این حکم را تأیید کرده و مطابق آن فتوا داده‌اند، (مجلسی، ۱۴۰۳ق: ج ۸۸، ۲۸ و ج ۹۹، ۱۰۴؛ همو، ۱۴۲۳ق: ۳۰۳؛ فاضل لنکرانی، ۱۳۷۳ش: ۲۷۴) حکم به استحباب قرائت این دعا توسط علما و فقهاء و هم‌چنین تعیین زمان خاص برای خواندن آن (در اعیاد چهارگانه)، ماثور بودن دعا را تقویت می‌کنند.

هم‌چنین در برخی منابع فقه استدلالی به فقراتی از این دعا استدلال شده است، شخصیت

بزرگی چون شیخ انصاری و برخی علمای دیگر با پذیرش استناد دعا به معصوم علیه السلام از بخشی از دعا در استدلال فقهی خود بهره گرفته‌اند.

شیخ انصاری در کتاب مکاسب، هنگام بحث در این‌که اصل در بیع، لزوم است؛ به روایت المؤمنون عند شروطهم استدلال می‌کند و در توضیح استدلال نمونه‌هایی از شرط لازم را بیان می‌کند و می‌فرماید: «کما یشهد به موارد استعمال هذا اللفظ حتی فی مثل قوله فی دعاء التوبة: ولك یا رب شرطی أن لا أعود فی مکروهک، وعهدی أن أهجر جمیع معاصیک، و قوله فی أول دعاء الندبة: بعد أن شرطت علیهم الزهد فی درجات هذه الدنيا الدنیه»، این استدلال، همراه با انتساب این دعا به امام از طرف شیخ، یک نمونه از شهرت فتوایی به حساب می‌آید. (انصاری، ۱۴۲۰: ج ۵، ۲۱-۲۲) علمای دیگر نیز برای کار شیخ انصاری صحه گذاشته و آن را تأیید فرموده‌اند. (رشتی، بی تا: ۱۶؛ همو، ۱۴۰۷ق: ۲۱؛ شیخ اصفهانی، ۱۴۱۹ق: ج ۵، ۱۰۶؛ خمینی، ۱۴۱۸ق: ۴۶؛ خوئی، ۱۴۱۸ق: ج ۳، ۴۲۰-۴۲۱ و ج ۵، ۳۰۶؛ تبریزی، ۱۴۱۶ق: ج ۴، ۳۰؛ فاضل لنکرانی، ۱۳۷۳ش: ۲۷۴؛ خراسانی، بی تا: ج ۱، ۳۳۳)

نتیجه‌گیری

برای صحت استناد دعای ندبه به معصوم دوراه طی شد مسیر توثیق مخبری و یا سندی که در این روش سند دعای ندبه از ابن مشهدی و سیدبن طاووس مورد واکاوی قرار گرفت و در این مرحله استناد این دعا به معصوم البته با اغماض مورد پذیرش قرار گرفت و دو احتمال انتساب دعا به امام صادق علیه السلام و یا امام زمان علیه السلام بررسی شد، در شیوه دوم نیز که توثیق خبری و صدور است با توجه به قرائن درونی و بیرونی، استناد این دعا به اثبات رسید و با توجه به مضامین بلند دعا و هماهنگی با برخی آیات قرآن و روایات معصومین، هم‌چنین شهرت فتوایی در میان علماء و مقبولیت این دعا، استناد آن مورد پذیرش قرار گرفت. و بر فرض این‌که این دعا سند هم نداشته باشد که دارد، به گفته آیت الله العظمی سیستانی، در خواندن ادعیه و زیارات، بایستی دنبال درستی مضمون دعا و زیارت بود و نیاز به سختگیری سندی نیست. (سیستانی، ۲۰۰۰م: ۶۰۴، سؤال ۲۳۸۸)

منابع

۱. ابن طاووس، رضی الدین علی بن موسی (۱۴۱۴ق)، *إقبال الأعمال*، تحقیق: جواد قیومی اصفهانی، بی جا، مکتب الإعلام الإسلامی، اول.
۲. ابن طاووس، علی بن موسی (بی تا)، *مصباح الزائر*، قم، مؤسسة آل البيت عليه السلام لإحياء التراث، اول.
۳. ابن مشهدی، محمد بن جعفر (۱۴۱۹ق)، *المزار*، تحقیق: جواد قیومی اصفهانی، قم، مؤسسة نشر اسلامی، اول.
۴. اصفهانی، محمد حسین (۱۴۱۹ق)، *حاشیة المکاسب*، تحقیق: الشیخ عباس محمد آل سباع القطیفی، قم، ذوی القربی، اول.
۵. أنصاری، شیخ مرتضی (۱۴۲۰ق)، *کتاب المکاسب*، تحقیق: لجنة تحقیق تراث الشیخ الأعظم، قم، باقری.
۶. تبریزی، میرزا جواد (۱۴۱۶ق)، *إرشاد الطالب إلى التعليق على المکاسب*، قم، مؤسسه اسماعیلیان، سوم.
۷. تستری، شیخ محمد تقی (۱۴۲۲ق)، *قاموس الرجال*، قم، مؤسسة النشر الإسلامی (جامعه مدرسين)، اول.
۸. جواهری، محمد (۱۴۲۴ق)، *المفید من معجم رجال الحديث*، قم، العلمية، دوم.
۹. حلی، ابن داوود (۱۹۷۲م)، *رجال*، تحقیق و تقدیم: سید محمد صادق آل بحرالعلوم، نجف اشرف، مطبعة الحیدریة.
۱۰. حلی، یوسف بن مطهر (۱۴۱۷ق)، *خلاصة الأقوال*، تحقیق: شیخ جواد قیومی، قم، مؤسسة النشر الإسلامی، اول.
۱۱. الحموی، شهاب الدین ابو عبد الله یاقوت بن عبدالله (۱۹۷۹م)، *معجم البلدان*، بیروت، دار إحياء التراث العربی.
۱۲. خراسانی، شیخ وحید (بی تا)، *منهاج الصالحین*، بی جا، بی نا.
۱۳. خوئی، سید ابوالقاسم (۱۴۱۳ق)، *معجم رجال الحديث*، بی جا، بی نا، پنجم.
۱۴. خوئی، سید ابوالقاسم (۱۴۱۸ق)، *صراط النجاة فی أجوبة الاستفتاءات*، تعلیق: میرزا جواد تبریزی، قم، أمین، اول.

۱۵. رشتی، میرزا حبیب‌الله (۱۴۰۷ق)، *فقه الإمامية (قسم الخيارات)*، تقریر: سید کاظم خلخالی، بی‌جا، مکتبه‌الداوری، اول.
۱۶. رشتی، میرزا حبیب‌الله (بی‌تا)، *کتاب الإجارة*، بی‌جا، طبع حجری.
۱۷. سیستانی، سید علی (۲۰۰۰م)، *استفتائات*، بی‌جا، بی‌نا.
۱۸. طباطبائی، سید علی (۱۴۱۲ق)، *ریاض المسائل*، قم، مؤسسه‌النشر الإسلامی (جامعه مدرسین)، اول.
۱۹. طوسی، محمد بن حسن (۱۳۶۵ش)، *تهذیب الأحکام*، تحقیق و تعلیق: سید حسن موسوی خراسان، تهران، دارالکتب الإسلامیة، چهارم.
۲۰. طوسی، محمد بن حسن (۱۳۹۰ق)، *الاستبصار*، تحقیق و تعلیق: سید حسن موسوی خراسان، تهران، دارالکتب الإسلامیة.
۲۱. طوسی، محمد بن حسن (۱۴۱۵ق)، *رجال*، تحقیق: جواد قیومی اصفهانی، قم، مؤسسه‌النشر الإسلامی، قم، اول.
۲۲. طهرانی، آقا بزرگ (۱۴۰۶ق)، *الذریعة*، بیروت، دار الأضواء، دوم.
۲۳. فاضل لنکرانی، محمد (۱۳۷۳ش)، *مناسک حج*، قم، مهر، سوم.
۲۴. گروه تحقیقاتی اندیشه اعتقادات نقلی (۱۳۸۸ش)، *حجیت سندی دعای ندبه*، قم، انتشارات تا ظهور، اول.
۲۵. مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۳ق)، *بحار الأنوار*، بیروت، الوفاء، دوم.
۲۶. مجلسی، محمد باقر (۱۴۲۳ق)، *زاد المعاد (مفتاح الجنان)*، بیروت، اعلمی، اول.
۲۷. موسوی خمینی، سید روح‌الله (۱۴۱۸ق)، *کتاب البیع*، تقریر: قدیری، بی‌جا، مؤسسه تنظیم و نشر آثار، اول.
۲۸. میرباقری، مهدی (۱۳۸۰)، *فصل نامه انتظار موعود*، شماره ۱.
۲۹. نجاشی، ابوالعباس احمد بن علی (۱۴۱۶ق)، *رجال*، قم، مؤسسه‌النشر الإسلامی، پنجم.
۳۰. نمازی شاهرودی، علی (۱۴۱۵ق)، *مستدرکات علم رجال الحدیث*، تهران، حیدری، اول.
۳۱. نوری، میرزا حسین (۱۴۱۵ق)، *خاتمة المستدرک*، قم، مؤسسه آل‌البتیة، اول.
۳۲. نوری، میرزا حسین (۱۴۱۶ق)، *خاتمة المستدرک*، قم، مؤسسه آل‌البتیة، اول.